

Kaunokirjallisuus poikkitieteellisen yliopisto-opetuksen ja tutkimuksen lähtökohtana

Hyvärinen, Matti, Oinonen, Eriikka & Saari Tiina (2015). *Hajoava perhe*. Tampere: Vastapaino. 300 s. ISBN 978-951-768-530-6

TAMPEREEN YLIOPISTON historian, yhteiskunnan ja kirjallisuuden tutkijoiden toimittama ja kirjoittama teos *Hajoava perhe* rakentaa uudenlaista yliopistopedagogiikan ja tutkimuksen menetelmägenreä. Se nostaa esiin kaunokirjallisuuden mahdollisuuksia yhteiskunta- ja kasvatustieteellisen tutkimuksen aineistona ja rakentaa näkökulmaa sosiaaliin ja kulttuuriin kysymyksiin kaunokirjallisuuden lähtökohdista käsin.

Kaunokirjallisuus aineistona toimii sekä analyttisellä tasolla että luo jännitteitä todellisuuden, representaatioiden ja merkitysten rakentumisen välille. Teos myös avaa uudenlaista ymmärrystä kaunokirjallisuuden käytöstä yliopisto-opetuksessa ja laajemminkin aikuiskasvatuksen erilaisilla kentillä.

Teos on syntynyt pitkäjänteisen työn innoittamana. Lähtökohtana on ollut Tampereen

yliopistossa viisi kertaa järjestetty poikkitieteellinen kurssi ”Hajoava perhe”. Toimittajien mukaan suositun kurssin aikana opiskelijat ja ohjaajat keskustelivat poikkeuksellisen kiihkeästi. Kirjan kirjoittamisen mahdollisti Tampereen yliopistoon perustettu monitieteinen ja laaja Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, jonka rajoja myös ylitettiin ja opettajia ja kirjoittajia oli mukana yli yksikkörajojen. Ilman oppiaineiden laajaa kirjoa – sosiologia, sosiaalipsykologia, psykologia, kasvatustiede, sukupuolentutkimus, historia, kirjallisuuden tutkimus – tämänkaltaista rajoja rikkovaa opetusta ja tutkimusta ei olisi mahdollista toteuttaa.

Teosta voi myös tulkita ajankohtaisena kannanottona poikkitieteisen ja laaja-alaisen yliopistovestistuksen puolesta vastapuolena vuorona yliopistojen ja yksiköiden

profiloitumisvaatimuksille. Teos osoittaa, kuinka poikkitieteellinen yliopisto-opetus voi synnyttää uudenlaista tieteidenvälistä vuoropuhelua sekä avata tuoreita tutkimuksellisia ja yliopistopedagogisia näkökulmia.

MONIPUOLISIA NÄKÖKULMIA

Teoksessa esitetään viisi hyvää syytä käyttää kaunokirjallisuutta opetuksen ja tutkimuksen lähtökohtana erityisesti perheen kaltaisia aiheita käsiteltäessä. Ensinnäkin romaani toimii ajallisesti vieraannuttavana. *Rannalla*-romaanin 1960-luvun Englantiin sijoittuva perhe, avioliitto ja seksuaalisuus näyttävät kovin erilaisena kuin tänään, mikä mahdollistaa vertailvat tulkinnat.

Toiseksi fiktion avulla voi tehdä monia sellaisia asioita, joissa tieteen diskurssit ovat huonom-

pia, yksinkertaistavia ja rajoittavia. Tästä on esimerkkinä ihmismielen toiminnan esittäminen, joka ei ole kuulunut sosiaalitieteiden yleiseen kuvastoon. Matti Hyvärinen toteaa osuvasti, että *"Sosiaalitieteilijän olisi hyödyllistä ajatella, että fiktiivisistä seurauksineen on todellista, sillä juuri fiktiosta arjen ihmiset voivat saada kuvua, sanoituksia ja pitkälle vietyjä esimerkkejä toisen mielen toiminnasta"* (s. 263). Kaunokirjallisuudessa mielen sisäinen maailma ja sosiaalisen kanssakäymisen yksityiskohdat kuuluvat yhtäläillä tekijän tekstissä luomaan todellisuuteen ja ovat näin ollen myös lukijan tiedettävissä.

Kolmantena kaunokirjallisuus mahdollistaa kokemusten ja tunteiden käsittelyn, mikä ei ole perinteisesti kuulunut teoreettiseen ja kriittiseen yliopisto-opetukseen.

Neljänneksi, toisin kuin useimmiten esimerkiksi haastatteluai-neisto, romaani tarjoaa julkisen ja eettisesti kestävän aineiston, joka on kaikkien saatavilla. *Rannalla* -romaanin on yliopisto-opetukseen myös "riittävän etevä eikä liiallisen kokeellinen" (Hyvärinen, s. 14), se jättää paljon auki ja mahdollistaa näin useat keskenään kilpailevat tulkinnat. Romaanin kertojan todetaan myös olevan sosiologinen, selittelynhaluinen ja kaikkietävä. Kertoja paikantaa erilaisia sosiologisia kuten yhteiskuntaluokkaan kiinnittyviä puhetapoja, jotka osaltaan mahdollistavat erilaiset tulkinnat romaanista.

Hajoava perhe herätti myös oman uteliaisuuteni lukea Ian McEwanin pienoisoromaani (181 s.) *Rannalla* (2007). Kokemus oli

kuin vanhan tuttavan tapaaminen luettuani ensin Hajoava perhe -teoksen esittämät tulkinnat romaanista.

Teoksen artikkelit alkavat lainauksilla romaanista. Näihin lainauksiin kiteytyvät ne yksitoista erilaista näkökulmaa, joita teos kerii auki tulkintoja sekä täydentäen ja syventäen että haastaen. Teos on samaan aikaan sekä monitulkintainen että ehyt kokonaisuus. Kuten teoksessa todetaan *"Rannalla* -romaanin ankkuroi kaikki tulkinnat yhteen pisteeseen, 1960-luvun alun Englantiin, Florencen ja Edwardin tarinaan" (Hyvärinen, s. 13). Ilman Hajoava perhe -teoksen tulkinnallista kirjoa olisin tuskin tullut ajatelleeksi romaanin yhtä monipuolisesti erilaisista näkökulmista käsin.

KIRJALLISUUS, YHTEISKUNTA JA TUTKIMUS KIETOUTUVAT YHTEEN

Romaanin nimi *Rannalla* viittaa romaanin päähenkilöiden Florencen ja Edwardin avioliiton hajoamiseen katkeraan riitaan heidän häyönään Englannin eteläisellä rannikolla 1960-luvulla. Hajoava perhe -teoksen nimi puolestaan viittaa perinteisten perheiden ja perhemallien hajoamiseen ja moninaistumiseen 1960-luvun Englannissa.

Hajoava perhe valottaa *Rannalla* -romaanin ainakin toisen maailmansodan jälkeisen historiallisen ajan, nuoruudesta aikuisuuteen tapahtuvien elämäntien siirtymien, keskiluokkaa ja eliittia edustavien yhteiskuntaluokkien,

häpeän tunteiden, merkittävien käännekohtien ja oppimiskokemusten, kerronnallisuuden, seksuaalisuuden, trauman, perheen ja vammautumisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmista. Samalla se toimii myös oivallisena johdantona näihin tutkimusaloihin.

Teos liikkuu samanaikaisesti kiinnostavalla tavalla kirjallisuuden tulkinnan, yhteiskunnallisen analyysin ja tutkimus- ja opetusmenetelmäkehittelyn kehyksissä. Tarja Aaltonen (s. 213) kirjoittaa *Rannalla* -romaanista, että "Kirjan tarjoama kuva on yhtä monisyinen kuin elämä itse" – samaa voidaan sanoa myös Hajoava perhe -teoksesta.

HENKILÖKOHTAISESTA LUKUKOKEMUKSESTA KULTTUURIN KYSYMYKSIIN

Kaunokirjallisuuden poikkitieteellinen luenta tekee mahdolliseksi myös pohdinnan, siitä millaisia tulkintoja erilaiset tutkimukselliset kehykset ja paradigmaattiset selitysmallit romaanista tuottavat. Miten näkökulma esimerkiksi Florencen seksuaalisuudesta eroaa, kun lähtökohtana on feministinen kriittinen luenta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä selviäminen?

Tuula Juvonen lukee *Rannalla* -romaanin feministisesti vastakarvaan kyseenalaistaen essentialistisen käsityksen heteroseksuaalisuuden luonnollisuudesta. Hän tulkitsee Florencen seksuaalisuutta ja siihen liittyviä pelon ja inhon tunteita konstruktionistisesta lähtökohdasta käsin ja näkee seksuaalisuuden käyttäytymisen sosiaalisen toimintana. Näkökulma

tuottaa erilaisia mahdollisia lesbo- ja queer -tulkintoja Florencen seksuaalisuudesta.

Kirsi Peltosen psykologinen luenta puolestaan olettaa Florencen joutuneen lapsuudessaan isänsä seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Peltonen pohtii Florencen haa-voittuvuutta ja sietokykyä vaikeasta traumaattisesta tilanteesta selviämisessä. Hän päätyy tulkintaan, että Florence selviää puoliksi. Hän kykenee tekemään työtä arvostettuna muusikkona, mutta ”epäonnistuu” rakkaudessaan ja kävelee rannalla

häyyön tapahtumien seurauksena pois juuri solmitusta avioliitostaan.

Juha Suoranta viittaa omassa kirjoituksessaan Norman Denziniin ja C. Wright Millsiin, jotka kehottavat sosiologeja kirjoittamaan historiasta ja kulttuurista elämäkerrallisesti ja yhdistämään henkilökohtaisen julkiseen: ”Kirjoita aina niistä kohdista ja kokemuksista, niistä asioista ja käännekohtakokemuksista, jotka jättävät merkkinsä sinuun” (s. 138).

Hajoava perhe -teoksen kirjoitukset ovat juuri tällaisia tekstejä.

Rannalla -romaani on jättänyt jälkensä. Henkilökohtaisista lukukokemuksista on syntynyt hieno ja monitasoinen sosiaalisia ja kulttuurisia kysymyksiä käsittelevä teos, joka rohkaisee lukijaansa ottamaan kaunokirjallisuuden ”vakavasti”.

Päivi Siivonen

*FT, yliopistotutkija
Itä-Suomen yliopisto*

LÄHDE:

McEwan, Ian (2007). Rannalla. Suom. Juhani Lindholm. Helsinki: Otava.